

М. С. Пашкевич,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства ДВНЗ "Національний гірничий університет"

Д. М. Куніна,

студентка, ДВНЗ "Національний гірничий університет"

ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ КАТЕГОРІЙ ДЛЯ ЦІЛЕЙ РУГЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ

Розвинуто категорійний апарат інвестування як засобу державної регіональної політики. Запропоновано поняття, які поглиблюють розуміння інвестиційних процесів та явищ на рівні регіону. Існуючі та запропоновані категорії систематизовано для потреб формування ефективного інвестиційного клімату в регіоні.

Categorical system as an instrument of regional policy is developed. Special notions which deepen our understanding of regional investment processes are offered. Existing and new categories are united in a system for making effective regional climate regulations.

Ключові слова: регіональна економіка, інвестиційний клімат, інвестування

Key words: regional economy, investment climate, investments.

ВСТУП

Для забезпечення сталого регіонального розвитку потребують наукового обґрунтування нові підходи до формування регіонального інвестиційного клімату. Інноваційно-виробничі кластери та комплекси складають необхідну інфраструктуру для розвитку регіону. У свою чергу, сприятливий інвестиційний клімат є необхідною умовою ефективного функціонування цієї інфраструктури на основі безперервного та динамічного процесу оновлення капіталу та створення регіональної доданої вартості. З огляду на це, перед регіональною владою постає важливе практичне завдання не лише підвищити обсяг залучених інвестицій в економіку регіону, але й створити умови для підвищення рівня віддачі від інвестицій з точки зору інвестора та забезпечення їх соціальної та екологічної результативності з точки зору місцевої громади. Таким чином, проблема формування регіонального інвестиційного клімату в умовах домінування концепції сталого розвитку є своєчасною та актуальною.

Розробці наукової теорії та методології регулювання регіонального інвестиційного клімату присвятили свої наукові праці такі зарубіжні вчені, як Абалкін Л., Бейлі

Дж., Долан Е., Домара Є., Дорнбуш Д., Кейнса Дж., Марковіч Г., Самуельсон П., Солоу Р., Стиглиць Дж., Тейлор Д., Хансена Є., Харрода Р., Фішер С., Фрідмен М., Хікс Д., Шарп У., Шпітгоф А. та інші; українські вчені Адамов Б., Амоша О., Бажал Ю., Бланк І., Богиня Д., Буркинський Б., Варналій З., Гальчинський А., Геєць В., Губський Б., Долішній М., Макогон Ю., Мокій А., Пересада А., Побурко Я., Поважний О., Туган-Барановський М., Шаблиста Л., Хобта В., Цал-Цалко Ю., Чумаченко М., Чухно А. та інші.

Однак, у складеній системи знань щодо регулювання регіонального інвестиційного клімату, на нашу думку, існують певні питання, що потребують постійного удосконалення та розвитку. Так, категорійний апарат інвестиційної проблематики здебільшого містить поняття, що відображають інвестиційний клімат, як статичну категорію. У той же час доцільно розглядати процеси та явища, що формують інвестиційний клімат регіону, як динамічні. Дискусійним залишається питання систематизації та побудови ієрархії понять, що мають відношення до інвестиційного клімату регіону, а також уточнення потребує їх зміст. Й дотепер не існує єдиного підходу до визначення інвестиційної привабливості,

активності, потенціалу, клімату регіону. Залишається не-обхідність декомпозиції названих категорій, що, на нашу думку, зробить регулювання інвестиційними процесами у регіоні більш зручним та прозорим.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Таким чином, метою проведених досліджень є подальший розвиток категорійного апарату проблематики інвестування як засобу регіональної економічної політики; доповнення сукупності існуючих понять, що формують уявлення про регіональний інвестиційний клімат, новими категоріями, які відображають його внутрішню динамічну сутність, а також рефлексивне зовнішнє середовище; обґрунтування системи категорій для цілей регулювання регіонального інвестиційного клімату.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття регіонального інвестиційного клімату пов'язане з цілою низкою первинних та похідних категорій, серед яких "інвестиція", "інвестиційна діяльність", "інвестиційний процес", "інвестиційний потенціал", "інвестиційна активність", "інвестиційна привабливість", "інвестиційна політика та стратегія" тощо. Розглянемо деякі з них.

Визначення державою цілей, завдань, пріоритетів та заходів забезпечення регіонального інвестиційного процесу називають регіональною інвестиційною політикою [1; 2]. У більш широкому розумінні інвестиційна політика являє собою комплекс дій місцевої влади щодо реалізації конкурентних переваг території, мінімізації місцевих ризиків та стимулювання вкладення капіталів у пріоритетні галузі економіки, визначені стратегією розвитку регіону [3].

Результатом ефективної регіональної інвестиційної політики та інвестиційного процесу є формування у регіоні сприятливого інвестиційного клімату. У роботі [4] автор представляє ієрархічну систему понять, у якій інвестиційний клімат регіону містить у собі категорії інвестиційної привабливості, активності, потенціалу, ситуації та ресурсів, а також представляється "у трьох вимірах: як система відносин, середовище діяльності та система відліку інвестування". Але зустрічається думка про те, що інвестиційний клімат є характеристикою виключно державного рівня і не повинен розглядатися на рівні окремого регіону, оскільки властивостями інвестиційного клімату є, у першу чергу, правові та політичні умови для відтворення інвестиційних процесів [5].

Найбільшу увагу науковці приділяють дослідженню понять інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості регіону. При цьому існуючі визначення інвестиційного потенціалу території можна розділити на дві принципи групи: ті, що пояснюють його сутність через ресурси, які сконцентровані у регіоні та можуть бути інвестовані у інші об'єкти [6; 7]; ті, що пояснюють його сутність через ресурси, сконцентровані у регіоні та у які можуть бути здійснені інвестиції [8; 9; 10]. Інвестиційну привабливість регіону визначають як: співвідношення економічного ефекту та ризиків інвестиційного стимулювання у регіоні, яке виникає через взаємодію регіонального інвестиційного потенціалу та інвестиційного клімату [10]; співвідношення інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків, яке зумовлює положення те-

риторії у світовому інвестиційному русі капіталів [8]; ситуацію, від стану якої залежить інвестиційний інтерес та прийняті рішення про інвестування [11].

Окрім наведених, категорійний апарат інвестиційної проблематики складають й інші наукові поняття. Наприклад, для забезпечення національної безпеки у сучасних умовах набуває актуальності інвестиційна безпека, яка характеризує можливості та загрози території під час реалізації проектів державних стратегічних напрямів [12]. Фінансові ресурси банківських установ у певних просторових межах визначаються як інвестиційний капітал території [13]. Для позначення складної системи структурних елементів регіону та взаємозв'язків між ними, що разом забезпечують ефективні інвестиційні процеси, у науковий обіг введено поняття інвестиційного комплексу регіону, яке є значно ширшим за уявлення про регіональну інвестиційну інфраструктуру [14]. З метою підвищення ефективності державного управління процесом формування інвестиційного клімату регіону доцільно враховувати показники еластичності обсягів інвестицій за пільгами, що надаються підприємствам, та за витратами на регіональну інфраструктуру, запропоновані у [15]. У свою чергу, оцінку економічного розвитку регіону як позитивної зміни його продуктивних сил та господарських відносин з приводу їх використання [10] доцільно здійснювати за допомогою комплексного показника фінансової стійкості регіональної економічної системи. На наш погляд, дуже своєчасним в умовах економічної глобалізації є введення таких понять, як "інвестиційний маркетинг регіону" та "вартість регіонального інвестиційного пакета". Під інвестиційним маркетингом регіону розуміють просування інвестиційного потенціалу регіону як товару на вітчизняному та світовому ринках інвестицій. Під вартістю регіонального інвестиційного пакета розуміють набір показників, які характеризують сфери інвестування, окупність та прибутковість інвестицій, соціальну відповідальність інвестора перед регіональною громадою [9].

Інвестиційну привабливість та інвестиційний клімат регіонів дослідники оцінюють за допомогою: інтегральних індексів різних груп показників [1; 3; 5]; прогнозування обсягів виробництва у регіоні [16]; визначення інвестиційного потенціалу регіону, який складається з виробничо-фінансового, соціального, природно-ресурсного потенціалу і факторів негативного впливу (частки збиткових підприємств, незабезпеченого населення, рівня безробіття, злочинності тощо) [17]; індикаторів економічної та інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності [4]; розрахунку інвестиційного потенціалу регіону як сукупності внутрішніх та зовнішніх інвестицій з урахуванням зміни вартості грошей у часі [7]; встановлення співвідношення рівня регіонального інвестиційного потенціалу та ступеню його використання [9].

Для цілей регулювання регіонального інвестиційного клімату на рис. 1 представлено систему існуючих та запропонованих автором категорій, що мають відношення до інвестування в цілому як засобу державної регіональної політики. На відміну від подібних, запропонована система повною мірою відповідає завданням, що виникають на регіональному рівні під час формування сприятливого інвестиційного клімату; окрім внутрі-

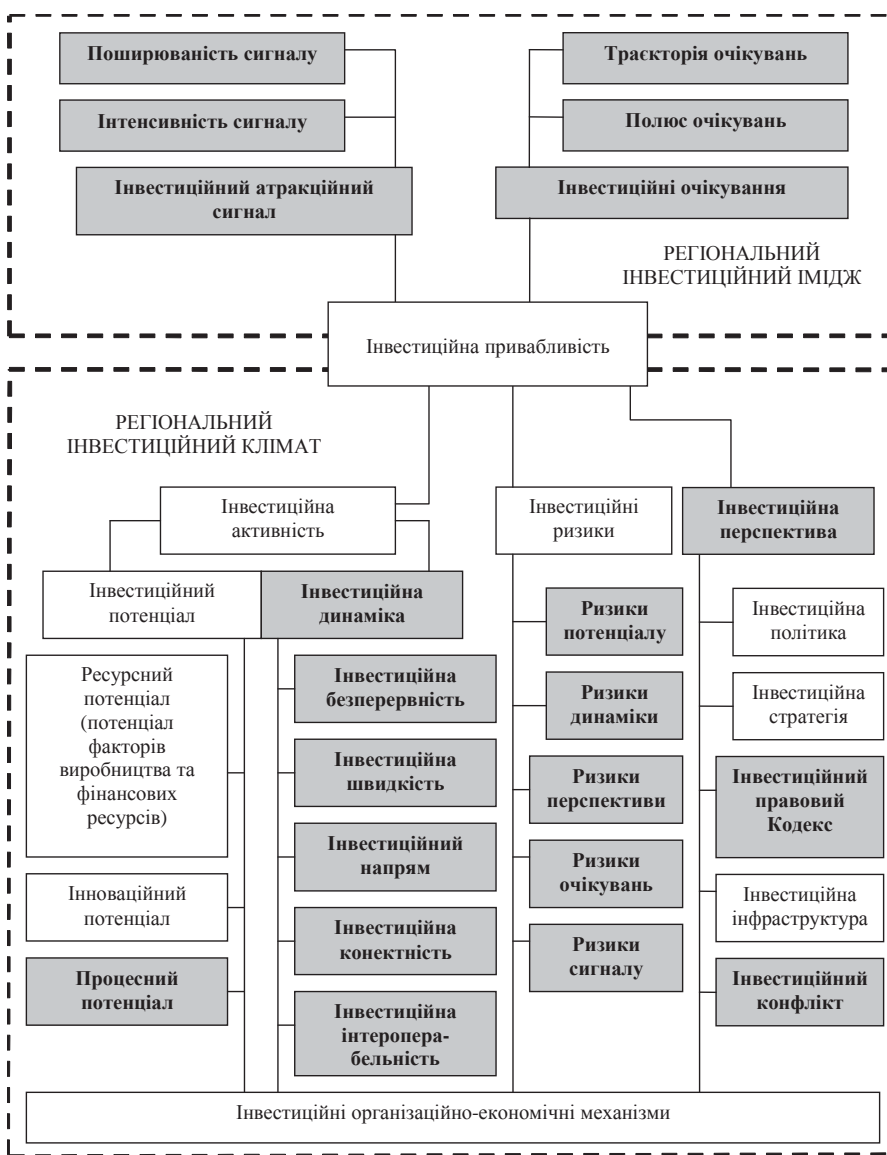

Рис. 1. Система категорій для цілей регулювання регіонального інвестиційного клімату

шньої, містить рефлексивну зовнішню підсистему формування інвестиційного клімату; окрім статичних, враховує динамічні характеристики інвестиційного клімату; окрім загальновідомих, включає такі нові категорії, як "процесний інвестиційний потенціал", "інвестиційна динаміка", "безперервність", "швидкість", "напрямок", "інтероперабельність та конектність", "інвестиційна перспектива", "інвестиційний конфлікт", "інвестиційний атракційний сигнал", "інтенсивність та поширюваність інвестиційного атракційного сигналу", "інвестиційні очікування", "поліос очікувань", "траєкторія очікувань", "інвестиційні ризики потенціалу, динаміки", "перспективи", "очікування" та "сигналу".

Базовим індикатором складного комплексу інвестиційних процесів по відношенню до регіону виступає інвестиційна привабливість. Вона є абстрактним поняттям, оскільки відображає бажання інвесторів вкладати кошти в економіку регіону. Вимірювання інвестиційної привабливості за допомогою індексу інвестицій в економіку регіону за певний період часу, на наш погляд, є недостатньо зручним для цілей регулювання регіональ-

ного інвестиційного клімату, оскільки ці індекси відображають лише активну стадію інвестиційних процесів, тоді як поняття "привабливість" характеризується певними передінвестиційними обставинами, які призводять до активних інвестиційних дій. Тому регулюючий вплив повинен бути спрямований на обидві стадії. Регулювання процесами, що відбуваються на передінвестиційній стадії, являє собою управління чинниками подальшої інвестиційної активності.

З одного боку, інвестиційна привабливість регіону формується під впливом об'єктивних характеристик тих інвестиційних процесів, які відбуваються у регіоні. В сумі ці характеристики становлять абстрактну категорію інвестиційного клімату. Таким чином, інвестиційний клімат є об'єктивною внутрішньою регіональною складовою підсистемою інвестиційної привабливості. З іншого боку, інвестиційна привабливість регіону залежить від його інвестиційного іміджу або системи суб'єктивних уявлень, через яку сприймається регіон інвестором. Особливо інвестиційний імідж регіону є важливим для іноземних інвесторів, які мають власні системи цінностей, бізнес-культури та традицій. Однак сам по собі інвестиційний імідж регіону є лише відображенням регіонального інвестиційного клімату у зовнішньому середовищі.

Таким чином, регулюючи регіональний інвестиційний клімат, формалізований у показнику інвестиційної привабливості, опосередковано здійснюється регулювання регіонального інвестиційного іміджу.

У внутрішній регіональній системі інвестиційна привабливість складається з інвестиційної активності (інвестиційного потенціалу та динаміки), ризиків та перспективи. На відміну від існуючих підходів до декомпозиції поняття "інвестиційний потенціал", на нашу думку, у ньому слід розрізняти ресурсний потенціал, інноваційний та процесний. Раніше зазначалося, що різні дослідники під інвестиційним потенціалом регіону розуміють обсяг фінансових ресурсів, які можуть інвестуватися, або обсяг виробничих ресурсів, які можуть бути об'єктом інвестицій. У запропонованій системі категорій (див.рис. 1) ці два підходи об'єднано у ресурсний потенціал регіону. З огляду на динамічний підхід до формування регіонального інвестиційного клімату, статична наявність певних видів ресурсів у регіоні не може повністю відображати його інвестиційний потенціал, оскільки важливими стають ті процеси, які відбуваються у регіоні за участю цих ресурсів. З метою аналізу всі процеси мож-

на розділити на дві групи: процеси споживання ресурсів та процеси їх відновлення. Наприклад, процес споживання трудового ресурсу відбивається у рівні зайнятості, трудових відносинах, робочому навантаженні, а процес його відновлення — у рівні заробітної плати, якості соціальних послуг, доступності культурного відпочинку тощо. Отже, інвестиційний процесний потенціал регіону — це комплекс процесів за кількісною та якісною структурою, які відбуваються у регіоні, пов'язані з використанням або відновленням наявних видів ресурсів, створенням нових ресурсів, а також забезпечують регіональну інвестиційну та виробничу динаміку. Процеси можуть впливати на формування регіонального інвестиційного клімату як позитивно, так і негативно. Тому оцінка саме процесного потенціалу регіону у загальному інвестиційному потенціалі є надзвичайно важливою та необхідною для застосування ефективних економічних та правових важелів для підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Інвестиційна активність як складова регіональної інвестиційної привабливості не може включати тільки інвестиційний потенціал регіону, навіть з таким динамічним елементом, як процесний потенціал. Власне, поняття "активність" передбачає рух у часі та просторі, інтенсивність певних дій, які, у свою чергу, не можливі без таких властивостей, як швидкість та напрям руху, відповідність елементів системи, що рухається, одне одному та їх взаємна поєднаність. Саме такий комплекс параметричних характеристик інвестиційної активності виокремлено у складову "інвестиційна динаміка".

Якщо регіональна інвестиційна активність відображає фактичний статичний та динамічний стан явищ та процесів, що складають регіональну інвестиційну привабливість, то для врахування сценарію її подальших змін з точки зору внутрішнього регіонального середовища необхідно ввести таку категорію, як "інвестиційна перспектива". Вона складається з відомих понять регіональної інвестиційної політики та стратегії, а також містить запропоноване автором поняття інвестиційного конфлікту. Це поняття відповідає сучасній теорії інституційних економічних поглядів, яка стверджує, що фактор ірраціональної поведінки економічних суб'єктів, визначає вектор розвитку всієї соціально-економічної системи. В основі такої поведінки лежить потреба у реалізації власних інтересів, які здебільшого не збігаються з інтересами інших учасників інвестиційних відносин, що викликає явище конфлікту інтересів. Такі розбіжності у потребах економічних суб'єктів можуть суттєво гальмувати розвиток економіки регіону або навіть вносити корективи у інвестиційну політику та стратегію, чим впливають на інвестиційну активність та загальний рівень сприятливості регіонального інвестиційного клімату.

У зовнішній по відношенню до регіону системі його інвестиційна привабливість складається з інвестиційного атракційного сигналу та інвестиційних очікувань, що разом відображає регіональний інвестиційний імідж. За своєю природою зовнішня підсистема є рефлексивною, тобто відбиває процеси та явища, що спостерігаються у внутрішній системі, але з урахуванням коефіцієнта суб'єктивного переломлення речей. У цих компонентах відбивається те, як регіон демонструє свої інвестиційні

можливості та переваги, і, головне, як ця демонстрація сприймається потенційними інвесторами. Процеси формування внутрішнього інвестиційного клімату та зовнішнього інвестиційного іміджу регіону тісно пов'язані між собою. Від того, як регіон позиціонує себе на ринку інвестиційних можливостей, а також від того, які очікування мають інвестори відносно регіону, залежить його внутрішня інвестиційна активність та інвестиційна перспектива. Навпаки, чим вищою є внутрішня регіональна інвестиційна активність та прозорішою є інвестиційна перспектива, тим результативнішим буде позиціонування регіону в економіці макро- та глобального рівня, а також позитивнішими будуть очікування потенційних інвесторів щодо соціально-економічного розвитку цього регіону.

Інвестиційний атракційний сигнал відображає запит або пропозицію регіону щодо використання інвестиційних ресурсів, реалізації інвестиційних проектів у вигляді інформаційного потоку та потоку спеціальних дій, спрямованих від регіону у зовнішнє економічне середовище. Цьому сигналу властиві інтенсивність та поширюваність, які відповідно характеризують силу, якість та щільність інформаційного потоку та потоку спеціальних дій, а також їх просторове охоплення та розповсюдження. Поширюваність інвестиційного атракційного сигналу окрім географічної ознаки, також може виражатися у охопленні певних груп інвесторів, цільових ринків тощо.

Інтенсивність та поширюваність інвестиційного атракційного сигналу зважається на інвестиційні очікування учасників інвестиційних процесів регіону, країни та світу в цілому. Для оцінки інвестиційних очікувань важливо визначити їх полюс, тобто вихідне ставлення інвесторів до соціально-економічної системи регіону: позитивне, нейтральне, негативне. Динаміку інвестиційних очікувань можна виразити за допомогою поняття "траєкторія очікувань", яка характеризує спрямованість регіонального розвитку в очікуваннях інвесторів. Від полюсу та траєкторії інвестиційних очікувань залежить позиція регіону у системі координат регіонального інвестиційного іміджу. У інвестиційних очікуваннях відбивається суб'єктивне бачення інвесторами регіональної інвестиційної активності та перспективи, яке здатне суттєво впливати на прийняття інвестиційних рішень.

Усі можливі негативні сценарії розвитку кожного з компонентів регіонального інвестиційного клімату та іміджу зібрано у елементі "інвестиційні ризики", який, на відміну від існуючих підходів, містить групування ризиків потенціалу, динаміки, перспективи, очікувань та сигналу. Ризики інвестиційного потенціалу пов'язані з негативними тенденціями щодо кількості та якості виробничих та фінансових ресурсів регіону, інноваційного потенціалу — зі зменшенням економічно привабливих інноваційних рішень, процесного потенціалу — з порушенням балансу споживчих та відновлювальних процесів. Ризики інвестиційної динаміки характеризуються повільним протіканням інвестиційних процесів, невизначеним напрямом, відсутністю достатньої для динамічного руху взаємопоєднаності елементів соціально-економічної системи регіону. Ризики інвестиційної перспективи виражаються у нечіткій стратегії та політиці,

відсутності законодавчої врегульованості, можливості виникнення конфлікту інтересів. Зі слабкою та локальною політикою просуванням регіону у зовнішньому середовищі пов'язані ризики інвестиційного атракційного сигналу, а з загостренням негативних очікувань потенційних інвесторів — відповідні ризики інвестиційних очікувань.

Для оцінки ефективності функціонування внутрішньої та зовнішньої підсистем регіональної інвестиційної привабливості доцільно порівнювати позицію регіону за рейтингом регіонального інвестиційного іміджу та рейтингом регіонального інвестиційного клімату.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки. Категорійний апарат проблематики інвестування як засобу регіональної економічної політики потребує подальшого розвитку внаслідок виникнення потреб регулювання складним та слабо структурованим об'єктом регіонального інвестиційного клімату. Сукупність існуючих понять, що формують уявлення про регіональний інвестиційний клімат, доповнено новими категоріями, які відображають його внутрішню динамічну сутність, а саме: "інвестиційний процесний потенціал", "інвестиційна динаміка", "інвестиційна перспектива", а також категоріями, які відображають рефлексивне зовнішнє середовище регіонального інвестиційного клімату, а саме: "інвестиційний атракційний сигнал", "інвестиційні очікування". Існуючі та запропоновані категорії для цілей регулювання регіонального інвестиційного клімату систематизовано та представлено у вигляді внутрішньої по відношенню до регіону підсистеми власне регіонального інвестиційного клімату та зовнішньої рефлексивної підсистем регіонального інвестиційного іміджу.

Література:

1. Москалюк Н.П. Державна інвестиційна політика в умовах стабілізації національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / Н.П. Москалюк. — Київ, 2002. — 24 с.
2. Клименко О.М. Формування державної інноваційно-інвестиційної промислової політики в регіоні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. наук з держ. управ.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / О.М. Клименко. — Київ, 2010. — 18 с.
3. Дацишин М.Б. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України у 2000 році / О.В. Олійник, М.Б. Дацишин // Управління сучасним містом. — 2001. — №4-6 (2). — С. 23—35.
4. Мельник М.І. Категоріальні засади регіонального інвестиційного ринку / М.І. Мельник // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: Вип.ІІІ. Економічні науки. — Чернівці: АНТ Лтд., 2004. — С. 35—46.
5. Коренева Н.О. Методичні підходи до побудови комплексної інтегральної оцінки інвестиційної привабливості на регіональному рівні / Н.О. Коренева // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 2 (68). — С. 106—111.
6. Мірошніченко П.І. Методи і джерела акумуляції інвестиційних ресурсів / П.І. Мірошніченко // Схід. — 2004. — № 7. — С. 7—10.
7. Акименко О.Ю. Побудова інвестиційно-орієнтованої моделі регіонального розвитку (на матеріалах Чернігівської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.00.05 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / О.Ю. Акименко. — Київ, 2008. — 22 с.
8. Романова Т.В. Розвиток інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.00.05 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / Т.В. Романова. — Полтава, 2010. — 22 с.
9. Ткачук В.Р. Організаційний механізм формування та нарощення інвестиційного потенціалу регіонів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.00.05 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / В.Р. Ткачук. — Полтава, 2008. — 20 с.
10. Харламова Г.О. Економетричний аналіз впливу прямих іноземних інвестицій на економічне зростання України в умовах глобалізації / Г.О. Харламова // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. — К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. — Вип. 9. — С. 409—417.
11. Пирог О.В. Науково-методичні засади оцінки і регулювання інвестиційної діяльності у промисловому секторі регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / О.В. Пирог. — Дніпропетровськ, 2005. — 21 с.
12. Лушкин В.А. Организационный механизм привлечения и использования иностранных инвестиций / В.А. Лушкин // Вестник МСУ. — Харьков, 2001. — Т. 4, № 2 (4). — С. 45—47.
13. Малишко О.В. Ранжування територій пріоритетного розвитку в Донецькій області за рівнем інвестиційної привабливості з погляду банків / О.В. Малишко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 55. — Донецьк: ДонНТУ, 2003. — С. 180—185.
14. Недашківський М.М. Регіональні фактори реалізації інвестиційного процесу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / М.М. Недашківський. — Київ, 2000. — 19 с.
15. Брайловський І.А. Інвестиційна діяльність і економічний розвиток: методологічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.00.01 "Економічна теорія та історія економічної думки" / І.А. Брайловський. — Донецьк, 2010. — 16 с.
16. Плахтій М.О. Моделювання інвестиційних процесів на регіональному рівні в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.03.02 "Економіко-математичне моделювання" / М.О. Плахтій. — Київ, 2004. — 14 с.
17. Тянь Р.Б. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів / Р.Б. Тянь, С.В. Каламбет, С.В. Іванов // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. — 2004. — Т.3, № 193. — С. 861—865.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2012 р.